

Педагогічні умови розвитку полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури як фактор зростання професіоналізму.

В статті розглядаються проблеми розвитку полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів як однієї з ключових компетентностей у структурі професійної компетентності вчителя. Визначені педагогічні умови, дотримання яких ефективно впливає на рівень сформованості полікультурної компетентності, наявність якої суттєво допомагає вчителям якісно функціонувати в багатокультурному середовищі.

Глобальні світові перетворення, що відбуваються у соціальній сфері на сучасному етапі розвитку людства, спонукають до перегляду існуючих тенденцій в освітній системі. Це зумовлено стратегічними функціями освіти, що є рушійною силою суспільно-політичного, економічного та культурного розвитку держави. Одним з пріоритетних завдань та провідним принципом державної освітньої політики України, на сьогодні, як було зазначено в Національній доктрині розвитку освіти України, є підготовка якісно нового складу педагогічних працівників. У сучасних умовах зміни освітньої парадигми напрочуд важливого значення набуває вміння та готовність сучасного учителя до діяльності в багатовекторному, з точки зору різноманітності національного та культурного складу, суспільстві.

Сьогодні, Україна є державою, на теренах якої мешкає велика кількість людей різних національностей, віросповідань, світосприйняття, тому українське суспільство можна вважати поліетнічним, багатонаціональним. З іншого боку, актуальним питання розвитку полікультурності вчителів є тому, що більшість з практикуючих нині вчителів виховувались, навчались і загартовувались в професійному розумінні за часів, коли переважали

тоталітарні та атеїстичні цінності. Полікультурність ми розуміємо як концептуальний підхід, при якому пріоритетними позиціями вважаються певні принципи функціонування та співіснування різних культурних та етнічних спільнот в межах конкретного соціуму на засадах толерантності, рівноправності, розуміння власної унікальності кожної з представлених культур на умовах взаємозбагачення та не домінування жодної з культур, Вища освіта, на той час, спрямовувала діяльність на необхідності надання суто академічних знань, дещо розмежовуючи академічне навантаження та практичну діяльність студентства.

На сучасному етапі розвитку системи вищої освіти, як засвідчив проведений аналіз стану підготовки вчителів гуманітарного циклу, щодо практично-діяльнісного, компетентнісного наповнення змісту навчання, розвитку такої якості вчителя як полікультурність належної уваги не приділяється. При підготовці вчителів вище зазначеного циклу, зокрема, вчителів зарубіжної літератури, акцент робиться на формуванні комунікативної, літературознавчої, читацької компетентностей та соціокультурної компетентності, яку не слід ототожнювати з полікультурною компетентністю. Соціокультурна компетентність тлумачиться як певний обсяг знань про історію, культуру, менталітет, особливості мовної, мовленнєвої, немовної поведінки та умови життя різних народів, тоді як полікультурна компетентність передбачає розвиток навичок та формування умінь міжетнічної та міжкультурної взаємодії, уявлення про багатовекторність соціуму та рівноцінність всіх культур. Формування полікультурної компетентності як однієї з важливих ключових компетентностей, особливо для цієї категорії вчителів, досі не передбачена.

Недосконалість концепції підготовки вчителів, з урахуванням умов полікультурного середовища, потребує, на наш погляд, зваженого опрацювання. Тому, відштовхуючись від вище зазначеного, ми вважаємо, що в даному контексті провідна роль в подальшому розвитку полікультурності віддається системі післядипломної освіти, що покликана удосконалювати,

оновлювати, трансформувати рівень фахових знань згідно сучасних тенденцій.

Проблемами професійної компетентності сучасного вчителя опікувались у своїх працях багато науковців (В. А. Адольф, Н. В. Гузій, Г.Г.Колінець, В. Я. Синенко, Г. В. Терещук). Необхідності розвитку полікультурної компетентності вчителів окрему увагу приділяли в своїх працях Р. Р. Агадулін, Л. А. Гончаренко, В. Болгаріна, В. В. Кузьменко, І. Лощенова та інші. Питання ж змістового наповнення роботи в системі післядипломної освіти, на наш погляд, має знаходитись не стільки у площині спрямованості у бік отримання педагогом знань у галузі фахової компетентності, проте й спонукати його до подальшого, безперервного особистісного розвитку, що й є запорукою зростання професіоналізму та виходу на принципово нові підходи до професійної діяльності.

Тому, як стверджують науковці в галузі післядипломної освіти (В.В.Олійник, Протасова Н. Г., Пуцов В. І.) професійне становлення педагога слід розглядати як двофазний процес. Перша фаза—це підготовка у вищих навчальних закладах, характеризується сформованістю професійної культури фахівця, другій фазі, що окреслена кордонами системи післядипломної освіти, відведена важлива роль удосконалення та збагачення фахової культури педагога. Важливим чинником, в цьому контексті, виступає формування у педагогів потреби в самоосвіті, самовдосконаленні професійної діяльності. Формування полікультурності вчителів, їх полікультурної компетентності як однієї з ключових компетентностей в структурі професійної компетентності фахівця, знаходиться у площині визнання важливості постійного вдосконалення власної діяльності з урахуванням потреб часу.

Полікультурність світоглядної позиції сучасного вчителя, зокрема вчителя зарубіжної літератури- не лише невід'ємна складова професіоналізму фахівця, проте є ґрунтом для розвитку когнітивного компоненту в структурі особистості вчителя. Готовність ефективно функціонувати в суспільстві, де

питання міжкультурної взаємодії між представниками різних культурних, релігійних та мовних уподобань займає провідне місце серед нагальних соціальних проблем сучасного світу, вимагатиме від вчителя засвоєння певного обсягу культурологічних знань, формування полікультурних умінь та соціокультурних навичок, наявності особистісних якостей вчителя, необхідних задля спроможності брати участь у діалозі культур.

Цілком зрозуміло, що полікультурність вчителя – це не надана якість. Формування такої детермінованої якості особистості потребує залучення конкретних механізмів та технологій прищеплення умінь жити в мирі та злагоді з представниками різних культурних, релігійних та мовних уподобань, вміти співіснувати з ними на засадах толерантності, поваги та міжкультурного співробітництва. Здатність формування у підростаючого покоління уявлень про різноманіття культурного простору, рівноправність всіх існуючих культур у глобальному просторі залежить від рівня сформованості умінь функціонування в полікультурному просторі вчителя.

Посилення культурологічного аспекту викладання зарубіжної літератури, розробка нових методів та форм роботи на уроках, орієнтація на особистісну модель освіти на сьогодні є пріоритетними завданнями, що поставлені перед учителем. Продуктивність вирішення цих завдань, на наш погляд, залежить, зокрема, від ступеня сформованості полікультурності світоглядної позиції вчителя зарубіжної літератури та полікультурної компетентності. В її структуру входить теоретична складова дефініції – здатність до існування в полікультурному просторі, до якої можна віднести полікультурну грамотність, сформованість загальнокультурних цінностей, обізнаність у особливостях рідної культури та інших культур та її практична складова- готовність до життя в полікультурному, поліетнічному просторі, що передбачає застосування наявних знань, умінь та навичок з полікультурності та певні якості особистості вчителя (творчий підхід до викладання, толерантність, розуміння особливостей внутрішнього світу дитини, гнучкість, комунікабельність, усвідомлення себе носієм певної

культури, полікультурність як система поглядів, згідно якій пріоритетним є ствердження рівнозначності всіх існуючих типів культур)[6].

Розвиток полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури, сьогодні, знаходиться у центрі уваги системи післядипломної освіти. Цей процес є багатоаспектним, адже підґрунтям для нього є набутий когнітивний, професійно - діяльнісний та особистісний досвід вчителів.

Перелічені чинники суттєво впливають на змістове навантаження та форми організації роботи по розвитку зазначеної компетентності. Враховуючи наявні тенденції, можна зробити висновок, що формування полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури, можливе за певних педагогічних умов, дотримання яких призведе до покращення результатів їх педагогічної діяльності. Як засвідчила довідкова література, педагогічні умови - це обставини, від яких залежить, та в яких відбувається цілісний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковуються активністю особистості, групою людей [7, 98]. Таким чином всі процеси, що відбуваються у колі наукових інтересів педагогічної галузі, підпорядковані педагогічним умовам, від яких залежить успішність досягнення конкретної педагогічної мети.

Змістом поняття педагогічних умов визначені всі чинники, що мають стати стрижнем до визначення конкретних педагогічних умов розвитку полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури. Форми, які використовуватимуться в процесі розвитку такої компетентності, методи, що обиратимуться у процесі навчання, при проходженні курсів підвищення кваліфікації, зміст навчальних програм, термінологічні межі проходження курсів, переосмислення підходів до використання педагогічних технологій від суто інформативних, базових до більш продуктивних-інноваційних - все указане є свідченням наявності нагальних питань, що потребують вирішення.

Процес розвитку полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури має на меті оновлення підходів до викладання даного предмету з позицій планетарного мислення, ґрунтуючись на принципах

діалогічності, демократичності, відкритості та гуманізму, звідси постає проблема оновлення змісту роботи системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Важливим є, на наш погляд, й усвідомлення необхідності, в цьому контексті, оновлення підходів до навчання в системі підвищення кваліфікації. А це, в свою чергу, вимагатиме якісної підготовки вчителів, здатних функціонувати в сучасних умовах полікультурного світу. Адже при підготовці вчителів якісного рівня, в контексті розвитку полікультурної компетентності, треба стимулювати в них потребу удосконалення свого когнітивного компоненту (знання з полікультурності), професійно-діяльнісного компоненту (уміння діяти в умовах полікультурного середовища), що є структурними елементами полікультурної компетентності. Проте особливої уваги необхідно надати саме особистісному компоненту, наявність якого є додатковим мотивом до удосконалення власної професійно-педагогічної діяльності. На наш погляд, головне завдання оновлення змісту освітніх стратегій полягає у необхідності формування розвивальної стратегії в системі роботи з сучасним учителем зарубіжної літератури. Він повинен бути здатним до самостійної пізнавальної діяльності, володіти прийомами дій в нестандартних навчальних та позанавчальних ситуаціях, а не діяти за поданим зразком.

Особистість учителя зарубіжної літератури, нові підходи до удосконалення наявного досвіду фахівця, оновлені кваліфікаційні вимоги є структурними компонентами нової освітньої стратегії орієнтованої на всебічний, безперервний розвиток особистості. Безперечним є той факт, що, реалізація оновлення змісту роботи системи підвищення кваліфікації потребує проектування його змісту у вигляді розробки принципово нових освітніх програм та інших супроводжувальних матеріалів. Продуктивні зміни в роботі системи підвищення кваліфікації вчителів зарубіжної літератури, як засвідчив аналіз, потребують оновлення змістовної частини навчальних планів. Уведення в навчальні плани тематики полікультурного спрямування введе вчителів на якісно новий рівень удосконалення власного

професіоналізму, мотивуючи їх до самостійного вивчення проблеми, перегляду власних методів та прийомів викладання предмету, адже зміст предмету «Зарубіжна література», вже по своїй сутності відзначається полікультурністю.

Ще однією педагогічною умовою розвитку полікультурної компетентності вчителів-словесників ми визначили активізацію пізнавально-пошукової діяльності, оскільки реалізація розвивальної стратегії післядипломної педагогічної системи, здебільшого залежить від вибору технологій навчання.

В контексті актуалізації пізнавально-пошукової діяльності вчителів зарубіжної літератури, доречно, на нашу думку, дискутувати про використання інтерактивних технологій навчання, що, як засвідчило проведене дослідження, сприяють досягненню поставленої мети - розвитку полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури.

Педагогічний процес, продуктивність якого залежить від дотримання визначених педагогічних умов, характеризується рівнем активності учасників цього процесу. Тому, на нашу думку, ще однією педагогічною умовою процесу розвитку полікультурної компетентності є активізація професійно - діяльнісного та особистісного потенціалу того, хто навчається у процесі підвищення кваліфікації й того, хто навчає, на основі реалізації особистісних функцій всіх учасників зазначеного процесу.

Напрочуд важливого значення, в цьому контексті, набуває підготовка відповідно кваліфікованого викладацького складу (викладачі – андрагоги), готового до роботи з вчителями зарубіжної літератури, спроможного створити відповідне полікультурне середовище, здатного до реалізації оновлення змісту та інноваційних технологій викладання предмету.

Підготовка викладачів андрагогів сьогодні, лежить у площині пріоритетних завдань освіти дорослих. Адже основними проблемами андрагогіки як науково-практичної галузі, що досліджує закономірності освітнього середовища дорослих [3, 15] є теоретично-технологічне

обґрунтування, науково-методичне забезпечення та недостатня кількість викладачів- андрагогів [5]. Структуруючими компонентами професійно-педагогічної компетентності викладача - андрагога, ґрунтуючись на загальноприйнятих ключових компетентностях, та відштовхуючись від суспільно-освітніх потреб сьогодення, були визначені наступні компетентності: соціально-андрагогічна, організаційно-управлінська та рефлексивно комунікативна.

Важливою умовою ефективного розвитку полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури, на нашу думку, є наявність моделі розвитку зазначеного виду компетентності у даній категорії вчителів. Результатом розробленої педагогічної моделі розвитку полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури стала позитивна динаміка сформованості зазначеного вище виду компетентності.

Узагальнюючи вище зазначене зазначимо, педагогічними умовами розвитку полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури є:

- 1.Оновлення змісту освітніх стратегій в системі післядипломної освіти;
- 2.Розвиток полікультурної складової професійної діяльності вчителя зарубіжної літератури на основі діалогічності, готовність учителя зарубіжної літератури до функціонування в багатокультурному середовищі;
- 3.Оновлення змісту підвищення кваліфікації на принципах демократичності, діалогічності, відкритості, цілеспрямованості, гуманізму;
- 4.Активізація пізнавально-пошукової діяльності шляхом освоєння новітніх педагогічних технологій викладання;
- 5.Підготовка та готовність викладача- андрагога до роботи з вчителями зарубіжної літератури, здатного до реалізації оновлення змісту та технологій вивчення зарубіжної літератури, спроможного створити полікультурне середовище;
- 6.Наявність моделі розвитку полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури у системі підвищення кваліфікації;

Таким чином, дотримання визначених педагогічних умов, як засвідчив проведений аналіз, сприяло виведенню на якісно новий рівень викладання предмету та підвищенню професійної майстерності вчителів зарубіжної літератури призвело до позитивної динаміки в процесі формування полікультурної компетентності зазначеної категорії вчителів, сприяло розвитку здатності здійснювати освітньо - виховну діяльність в умовах багатокультурного соціуму, глобалізації суспільних відносин.

The problems of foreign teachers polycultural competence development in the system of pedagogical personnel post-graduate training as one of the main key competence in the structure of the professional teacher's competence are regarded in this article. The pedagogical conditions, adhering to which have an effective influence on the polycultural competence forming, the presence of which helps teachers qualitatively function in manycultural environment are determined.

В статье рассматриваются проблемы развития поликультурной компетентности учителей зарубежной литературы в системе повышения квалификации педагогических кадров как одной из ключевых компетентностей в структуре профессиональной компетентности учителя. Определены педагогические условия, соблюдение которых эффективно влияет на уровень сформированности поликультурной компетентности, наличие которой существенно помогает учителям функционировать в многокультурном пространстве.

Література:

- 1.Адольф В. А. Профессиональная компетентность современного учителя: Монография / Красноярск. гос.ун-т. Красноярск,1998.
- 2.Аггадулін Р.Р. Полікультурна освіта: методолого-теоретичний аспект/Р. Р. Аггадулін// Педагогіка і Психологія №3(44)'04,с. 24-26

- 3.ВасильковаТ. А. Основы андрагогики: учебное пособие/Т. А. Василькова-М.:КНОРУС,2009.-256с.
- 4.Гузій Н. В. Педагогічний професіоналізм. Історико-методологічні та історичні аспекти/Н. В. Гузій.-Київ-2004.-243с.
- 5.Змеев С. И. Андрагогика в России/С. И. Змеев// Новые знания №3'06. С. 7-10
- 6.КузьменкоВ. В., Гончаренко Л. А. Формування полікультурної компетентності вчителів загальноосвітньої школи. Навчальний посібник. Херсон.-РІПО 2006.
- 7.Стасюк В. Д. Особистісно-орієнтоване взаємовідношення як педагогічна умова вдосконалення професійної підготовки/матеріали Міжвузівської науково-практичної конференції» Шляхи удосконалення підготовки військових фахівців та формування професійних якостей.//Одеса: Одеський орденна Леніна інститут сухопутних військ.-2003.-107с.
- 8.Тейлор Ч. Мультикультуралізм і «політика визнання»/пер.з англ./Ч. Тейлор.- К.:Альтпрес, 2004.